

BOGANMELDELSER

Kenneth Mann: Defending White-Collar Crime. A Portrait of Attorneys at Work. Yale University Press 1985 xiii + 280 s. \$35.00.

White Collar Crime er vel nærmest ensbetydende med det, som i Norden almindeligvis går under betegnelsen »økonomisk kriminalitet«. Begrebet er ikke særligt dækkende, men det betegner en form for kriminel adfærd, hvis formål er at opnå en uretmæssig gevinst, og som knytter sig til udøvelse af en i sig selv lovlig, erhvervsmæssig aktivitet. Typiske forbrydelser inden for denne sfære er skatte-, moms- og anden afgiftsunddragelse samt tyveri af industrielle hemmeligheder, kreditorbesvigelser, svindel i forbindelse med aktietegning, insidertrading og svigagtig opnåelse af offentlig og privat støtte. Der vil ofte i den forbindelse foreligge dokumentfalsk eller andre dokumentforbrydelser, men nødvendigt er det ikke. Derimod er det nok karakteristisk, at den strafbare virksomhed udøves ved hjælp af vildledning af andre, enten i form af urigtige angivelser eller svigagtige fortielser. Normalt vil man imidlertid næppe anse den egentlige bagmandsvirksomhed som omfattet heraf, forstået som virksomhed, der i sig selv er ulovlig, og som drives via stråmænd. Forsåvidt er det vildledende, når Statsadvokaturen for Særlig Økonomisk Kriminalitet i Danmark til daglig går under betegnelsen »Bagmandspolitiet«. Formålet med dets oprettelse var ganske vist at komme bagmandsvirksomhed til livs, men i praksis har denne anklagemyndighed beskæftiget sig med økonomisk kriminalitet i den forstand, hvori det er beskrevet her.

Der er ingen tvivl om, at økonomisk kriminalitet igennem de senere år er blevet mødt af en stadig stigende interesse overalt. Der er noget pirrende for den almindelige befolkning og avislæserskare i denne kriminalitet. Den udøves af virksomhedsledere og ejere, som for det meste udadtil fremtræder som gode samfundsborgere, der befinder sig på de højere trin af den sociale rangstige. Ulovlighederne fornemmes som raffinerede, og virksomheden foregår ikke i det skjulte, men ofte i fuldt dagslys. Befolkningen fornemmer en række af indviklede i sig selv tilsyneladende lovlige transaktioner, som tilsammen danner et mønster, som det er særdeles vanskeligt for mindre kyndige at trevle op. Kampen mellem lovens håndhævere og dens overtrædere bliver en kamp mellem hjerner, som på begge sider føres ved skrivebordet, og hvor det vanskelige for myndighederne består i at finde ud af, om der overhovedet er begået en forbrydelse. Typisk vil der mangle et offer i form af en anmelder, idet det raffinerede netop er, at de, der udbyttes, ikke er klar over, at der er begået noget strafbart over for dem. Forestillingen går på raffineret udtænkte forbrydelser af kompleks karakter om betydelige summer. Der er for mig ingen tvivl om, at disse forestillinger er voldsomt fordrejede, men de lever og plejes af pressen, og politisk bæres der ved til bålet, da selv anonyme syndebugke for, at det ikke går så godt med samfundsøkonomien, som det burde, er bedre end ingenting.

Dette skal selvfølgelig ikke skjule, at økonomisk kriminalitet forekommer, og at der forekommer blankpolerede skriveborde, hvorfra den udøves med stor dygtighed og med store gevinster til følge. Det er forsvaret for gerningsmændene til denne form for kriminalitet, denne bog forsøger at give et indblik i.

Det er i sig selv et fængslende emne, og bogen afslører da også mange spændende og interessante sider af denne form for advokatvirksomhed, men det står hurtigt læseren klart, at der er væsentlige forskelle imellem den måde, denne forsvarergerning udøves på i USA og under de mere hjemlige himmelstrøg. Det skyldes til dels, men ikke mindst, det amerikanske økonomiske system, dets kompleksitet og størrelsesforholdene, der fremhæver de nordiske samfunds

karakter af lilleputlande. Men det skyldes også forskelle i det juridiske system, som giver advokatens rolle en anden drejning, end vi kender den. Af det indtryk, bogen efterlader, er der særligt grund til at fremhæve,

- at* anvendelsen af tvangsmidler, såsom ransagning og fængsling, er langt mere indskrænket i USA end i hvert fald i Danmark, hvilket hænger sammen med kravet om, at der skal være »probable cause«, jfr. bogen s. 249. I praksis er dette utvivlsomt et strengere krav end det, vi kender, hvilket kan hænge sammen med, at dommerstanden i USA i det store og hele rekrutteres blandt praktiserende advokater. Der er derfor ikke den anklagervenlige holdning, som kendes i systemer, hvor dommerudnævnelsen indgår i en karriere i det offentlige,
- at* undersøgelsesperioden blandt andet som følge af ovenanførte ofte er meget lang, og det hierarkiske system frem til den myndighed, der endeligt skal tage stilling til, om der skal rejses anklage, bureaukratisk,
- at* der i retstraditionen i USA er stort albuenum for advokatens aktive medvirken i form af egne undersøgelser m.v. i forsvaret for klienten, og
- at* der er muligheder for at handle sig frem til en reduceret tiltale (plea bargaining) eller måske ligefrem immunitet mod at hjælpe anklagemyndigheden over for medskyldige.

I fremstillingen er hovedvægten lagt på IRS og SEC sager, som drejer sig henholdsvis om skatteunddragelser og – bred forstand – overtrædelse af børsregler. For sidstnævntes vedkommende typisk med det formål at opnå økonomisk gevinst til skade for et selskabs aktionærer. Her forekommer de sager, der involverer eliteadvokater og betydelige økonomiske interesser. Forfatteren har endda koncentreret sig om sager inden for Southern District of New York State, og vi er hermed anbragt i Manhattens eksklusive skyskraberkontorer. Dette økonomiske kraftcenter tiltrækker naturligt landets topjurister, men det er ifølge forfatteren karakteristisk, at de eliteadvokater, der specialiserer sig i forsvaret af økonomisk kriminalitet, kommer fra et virke inden for anklagemyndigheden. I Danmark er dette ukendt. I Danmark vil de jurister, der går videre fra anklagemyndigheden, typisk gå til domstolene. Denne ensidige rekruttering til domstolene er yderst betænkelig, men hænger nok sammen med, dels at der ikke for den praktiserende advokat, som er kvalificeret til at være dommer, er nogen prestige knyttet hertil, men derimod en betydelig indtægtsnedgang, og dels at der ikke er noget marked for den offentlige anklager, der måtte ønske at nedsætte sig som forsvarsadvokat, der kan løfte ham op ad den sociale rangstige.

Andrerledes i USA. Landet er stort nok, og de økonomiske interesser inden for erhvervslivet tilstrækkelig betydelige og retsreglerne tilstrækkelig komplekse til, at dette tilsammen danner eksistensgrundlag for en elite af advokater, der har specialiseret sig i forsvaret af den økonomiske kriminalitet, og for hvem dette er en indbringende levevej. Udover det anførte hænger dette måske yderligere sammen med, at der i USA i højere grad end i Norden er tradition for, at det berørte selskab i forsvaret af sine egne interesser hyrer advokatbistand for den daglige ledelse, der er udsat for kriminel forfølgelse i anledning af dispositioner, som hævdes retsstridigt at have tilført selskabet fordele. I Danmark vil det normale være, at den pågældende får beskikket en advokat af det offentlige, og de takster, honoraret udmåles efter for beskikkede forsvarere, er ikke af en sådan art, at det er attraktivt for den advokat, der har forretningsmæssig succes.

Forfatteren udtaler da også s. 22, at forsvarsadvokater i USA normalt befinder sig forholdsvis lavt på den sociale rangstige. En række assistant US-attorneys' overgang til privat praksis har åbenbart hjulpet til at løse dette problem i USA. I Danmark vil det på dette felt fortsat i høj grad være idealismen, der driver værket. Den advokat, der driver en lukrativ praksis med råd-

givning af erhvervsklienter, støder imidlertid yderligere på det problem, at det vil kunne skade ham forretningsmæssigt at forsvare organiseret kriminalitet. Såvidt det kan forstås på forfatteren s. 28, gælder dette også i USA. Det kan derfor være vanskeligt at kombinere forretningsmæssig rådgivning med hvervet som forsvarer for økonomisk kriminalitet.

Dette er et afskrækkende perspektiv, specielt i små lande, hvor der ikke er forretningsmæssigt grundlag for at specialisere sig i forsvaret af økonomisk kriminalitet med risiko for, at de, som påtager sig forsvarerhvervet i sådanne sager, mangler den fornødne forretningsmæssige indsigt og erfaring til et effektivt forsvar. I den situation er det en ringe trøst, at problemet kan synes at være ligeså alvorligt inden for en anklagemyndighed, hvis jurister udelukkende rekrutteres fra det offentlige.

Det anførte er ikke en mangel, som den foreliggende fremstilling tjener til at afhjælpe. Den er ikke nogen vejledning i, hvilken forretningsmæssig, regnskabsmæssig og anden indsigt en forsvarsadvokat, der beskæftiger sig med økonomisk kriminalitet, har brug for, men forudsætter, at de forsvarsadvokater, der beskæftiger sig hermed, har den fornødne indsigt, og fremstillingen belyser herefter de teknikker, som disse advokater gør brug af i deres arbejde. Et indblik heri har forfatteren fået ved selv at virke som jurist i et advokatfirma, der beskæftiger sig med den slags sager, men bortset fra den indsigt, som dette har givet, er fremstillingen i det store og hele bygget på en lang række interviews, som forfatteren har foretaget med fremtrædende forsvarsadvokater. Disse interviews gengives i vidt omfang, hvilket selvfølgelig giver et mere umiddelbart indblik i disse advokaters arbejdsform og metode, men som til gengæld også lider af den skavank, at det gør læsningen af bogen tung, og at det er uhyre vanskeligt at vurdere de udsagn, forfatteren opnår, uden et nøjere kendskab til de sager, der omtales. Der kunne formodentlig skrives en hel bog om hver enkelt sag, og en enkelt eller nogle få sider indblik heri for at skabe baggrunden for interviewgengivelsen vil derfor altid være utilfredsstillende for den jurist, der søger at høste lærdom heraf. Der er trods alt ikke plads til at gå i dybden, uden at det ville tynde fremstillingen alt for meget. Balancegangen er nok umulig at udføre, men spørgsmålet er til gengæld så, om det er rigtigt at benytte interviewformen ikke alene som kilde, men tillige som fremstillingsmetode.

Forfatterens udgangspunkt for fremstillingen er yderst kontroversielt og provokerende, nemlig at vise hvorledes det kan lykkes den rutinerede forsvarsadvokat at få den klient, der er skyldig, til at slippe fri for tiltale og dom. Bogen illustrerer, hvilke metoder eliteadvokaten anvender med henblik herpå. Tilsyneladende er han ikke overvældende kritisk i valget af metoder, og det vil nok få øjnene til at glippe på mange nordiske jurister at læse på s. 155, at »concealment and coverup are fundamental parts of the attorney's role in the adversary system. They are integral to the mandates to act zealously and to resolve doubt in favor of one's client.« Det fører forfatteren til den antagelse, at den afgørende indsats fra forsvarsadvokatens side foretages, før der rejses sigtelse i sagen (charge). Forfatteren går ud fra, at når der først er rejst sigtelse, må det antages, at det normalt også vil føre til domfældelse. (Det er ikke anmelderens opfattelse, at denne antagelse kan overføres til Danmark). Efter sigtelse og tiltale bliver forsvarerens centrale opgave derfor ifølge forfatteren plea bargaining og procedure vedrørende strafudmålingen, jfr. fremstillingen s. 226 f.

Med forfatterens udgangspunkt er fremstillingen opdelt i en række afsnit, som illustrerer de metoder, som forsvarsadvokaten kan tage i anvendelse med henblik på at opnå, at hans skyldige klient klarer frisag, respektive slipper med den mindst mulige sanktion. Fremstillingen er

opdelt i 4 dele indeholdende ialt 11 kapitler, hvortil føjer sig 5 bilag med forskellige statistiske oplysninger om forsvarsadvokaterne i New York City (bl.a. med en navneliste, hvis man nu skulle have behov for bistand!), et udførligt noteapparat samt en indholdsfortegnelse.

Første del beskriver i 2 kapitler i hovedtræk de strategiske spørgsmål, som forsvarsadvokaten møder, samt betydningen, sammensætningen og arbejdsmetoderne for den pågældende del af advokatstanden. 2. del beskriver i 3 kapitler, hvorledes forsvarsadvokaten opnår adgang til information af betydning for udøvelsen af hans hverv. 3. del – ligeledes i 3 kapitler – hvorledes han opnår kontrol over informationskilderne med henblik på at kunne styre oplysninger, der går videre til myndighederne, hvorefter sidste del, som også indeholder 3 kapitler, beskriver, hvorledes han taktisk kan anvende den materielretlige argumentation.

Informationskontrol og dermed styr på, hvilke oplysninger der videregives, er forfatteren et helt centralt led i den effektivt arbejdende advokats rolle. Allerede på s. 7 hedder det, at »information control lies at the very heart of the defense function, preventing the imposition of a criminal sanction on an accused person who has committed a crime, as well as on the rare one who has not«. Det fremgår af fremstillingen, at mulighederne for at udøve denne kontrol i mange henseender er baseret på formelle amerikanske procedureregler. Forfatteren sondrer iøvrigt imellem »adversarial information control« og »managerial information control«. Den første form baseres på retlig argumentation over for myndighedernes krav på at få oplysninger, den anden på den drevede advokats evne til at undgå, at myndighederne overhovedet bliver opmærksomme på betydningen af visse oplysninger og derfor heller ikke begærer dem. Møder med potentielle vidner med henblik på at forberede dem på, hvad de kan forvente at blive spurgt om fra myndighedernes side, er et eksempel herpå.

På s. 9-13 kommer forfatteren nærmere ind på sin opfattelse af, at tiltalen er det alvorligste skridt overhovedet for klienten og uddyber i den forbindelse de vigtigste stadier i forsvarerens arbejde, nemlig i forbindelse med pre-charge og sentencing, baseret på den opfattelse, at kan forsvareren ikke hindre tiltale, er tilbage kun spørgsmålet om straffens udmåling! I tilslutning hertil omtales mulighederne for plea bargaining.

I forbindelse med omtale af mulighederne for at få kontrol over myndighedernes informationer via klienten, som selvfølgelig er den vigtigste faktor i den henseende, omtales på s. 49 de problemer, som forsvarsadvokaten kan have i relation til virksomhedens normale advokat, som har henvist klienten til ham. Forfatteren beskriver her den interessante problematik, der kan opstå for forsvarsadvokaten, som kan komme i afhængighed af de oplysninger, han får fra det commercial lawfirm, som har henvist klienten til ham, som fortsat råder klienten, og som han ikke ønsker at skabe afstand til, da den er en vigtig henvisningskilde for ham. Man må her forstå, at hvor forsvarsadvokaterne ofte opererer alene eller i små enheder, er de kommercielle advokatfirmaer ofte særdeles betydende med et omfattende klientunderlag.

S. 62 ff omtales »the Kovel accountant«, som har fået sin betegnelse fra en kendt proces, og som kort fortalt er en revisor antaget af forsvareren som dennes bistand. Herved nyder han samme privilegium som advokaten selv til at afslå at udlevere oplysninger, og det bliver derfor en væsentlig strategisk beslutning for forsvarsadvokaten, om han skal bruge revisoren som buffer eller så at sige gøre ham immun, hvilket selvfølgelig hænger sammen med den information, revisor er i besiddelse af.

I forbindelse med omtalen af kilderne til information nævnes forsvarsadvokatens muligheder for at interviewe vidner på s. 86 ff. Det fremgår, at sådanne interviews ofte vil blive udført

efter, at anklagemyndigheden har krydsforhørt vidnerne, og tilsyneladende er der i USA ingen regler, der forhindrer forsvareren heri. En nylig dansk højesteretsdom, som jeg selv var anledning til, har kritiseret min henvendelse som forsvarer til »anklagemyndighedens vidne«. Selve henvendelsen ansås som utilbørlig, hvilket belyses af, at den danske Højesteret end ikke tillod bevisførelse for Højesteret om formålet med henvendelsen. Dette må anses at bygge på en opfattelse af, at anklagemyndighedens forhør af vidner er i enhver henseende redelig og objektiv og kun har til formål bedst muligt at belyse sagen. Denne åbenbare fiktion, hvis forklaring må søges i danske dommers egen erfaring som anklagere (!), kan det amerikanske retssystem rose sig af ikke at ligge under for. I fremstillingen omtales forholdet yderligere på s. 161 ff.

I afsnittet om informationskontrol er der særligt 2 spørgsmål, som synes at påkalde sig mere almen interesse også for nordiske jurister. På s. 113 f behandles spørgsmålet om advokatens formaning af vidner og spørgeteknik med henblik på at hindre, at advokaten kommer i besiddelse af oplysninger, som vil betyde, at han af advokatetiske grunde hindres i at indtage det standpunkt og vælge den taktik, som han mener er mest fordelagtig for klienten. Efter fremstillingen er det åbenbart, at advokaten i USA har vide muligheder herfor. På s. 115 ff nævnes en anden neutralisationsteknik, betegnet »hypothesizing«. Den relaterer sig det advokatetiske forbud imod at rådgive klienten til at foretage kriminelle handlinger. Man kunne f. eks. tænke sig antydningen af en fremgangsmåde til bortskaffelse af bevismidler, hvor opdagelsesrisikoen er ringe, og hvor resultatet af en bortskaffelse i høj grad vil vanskeliggøre anklagemyndighedens efterforskning. Der er ingen tvivl om, at direkte råd til en sådan adfærd vil være ulovlige. Spørgsmålet er, om forholdet stiller sig anderledes, hvor advokaten blot spørger klienten, om han går med tanker om at gøre sådant eller hint og påpeger, hvilke risici der vil være forbundet hermed, herunder hvilken straf der vil være en følge af en opdagelse, uden at give noget råd. Fremstillingen giver det indtryk, at den amerikanske advokat bør udvise betydelig forsigtighed i denne henseende, og at det ikke er udelukket, at en sådan udspørgen kan opfattes som et indirekte råd.

På s. 174 ff omtaler forfatteren den interessante problematik, om det er hensigtsmæssigt for en forsvarer at repræsentere flere klienter i samme sagsforhold. Forfatteren kommer herved ind på den konflikt, der kan opstå for den forsvarer, der repræsentere flere klienter, imellem på den ene side fordelen ved den øgede mulighed for effektivt at kontrollere de informationer, der flyder videre, og på den anden side ulempen ved muligheden for, at der kan opstå konflikt imellem de forskellige klienters interesser. F. eks. kan en klient på et tidspunkt få en interesse i at handle sig frem til immunitet imod at optræde som anklagemyndighedens vidne over for den anden klient. Forfatteren illustrerer på udmærket måde den konfliktsituation, der her kan opstå og omtaler nogle interessante eksempler fra amerikansk retspraksis, hvor domstolene har henholdsvis tilladt og nægtet »multiple-attorney defense«. I bogens sidste afsnit om den materielretlige argumentation fremhæver forfatteren på s. 190 den efter hans opfattelse afgørende forskel på white-collar crime og – hvad der beskrives som modsætningen hertil – street crime, nemlig at hvor i den sidstnævnte tilfældegruppe hovedproblemet er at finde og pågribe den skyldige, er det i den førstnævnte gruppe at konstatere, om der overhovedet foreligger et strafbart forhold. I spørgsmål vedrørende økonomisk kriminalitet vil det ofte være omgærdet med betydelig tvivl, om der overhovedet foreligger et strafbart forhold. Der kan være tale om et kompliceret netværk af transaktioner, som hver for sig ikke afviger fra normal forretningsmæssig standard, og vanskelige vurderings spørgsmål kan blive inddraget. Når et hjem er blevet

bestjålet, er problemet at finde tyven, men når en direktion tiltales for at have skjult væsentlige oplysninger om en virksomheds økonomiske situation, bliver spørgsmålet, hvad der er relevant, om det relevante er væsentligt, og hvorledes de omfattede værdier skal ansættes. Et væsentligt skønselement er allerede her en vanskelighed. Hertil kommer, jfr. særlig s. 222, at »the white-collar criminal« ifølge forfatteren vil være udsat for såkaldt »pre-sentence sanction«. Dette er udtryk for, at gerningsmanden som et accepteret medlem af det bedre borgerskab i almindelighed vil have været udsat for omfattende forstyrrelser i sine personlige forhold og ødelæggelse af sin sociale position allerede i og med, at tiltalen rejses, således at samfundet og omgivelserne allerede har afsagt og eksekveret dom, længe før de egentlige domstole kommer ind i billedet. Begge de anførte forhold får forfatteren til at fokusere på betydningen af at procedere strafudmålingen specielt i sager om økonomisk kriminalitet. Procedure omkring skyldsspørgsmålet vil på ny få stor betydning i relation til sanktionsfastsættelsen, og folkedomstolens straf over tilsyneladende en for klienten gunstig indflydelse på den juridiske strafudmåling. Derimod er det forfatterens opfattelse, at forsvareres jævnlige brug af argumenter om manglende specialpræventiv funktion preller af på domstolene.

Forskellen mellem street og white-collar crime kommer i fremstillingen prægnant til udtryk på s. 226 f, hvor forfatteren fremhæver, at inden for street crime vil argumentationen omkring sanktionsfastsættelsen også rykke frem i tid og forekomme i forbindelse med plea bargaining, forinden selve skyldfastsættelsen finder sted for en domstol. Selve skyldsspørgsmålet er derimod normalt ikke kontroversielt. I white-collar crime vil hele argumentationen omkring skyldsspørgsmålet derimod ske efter domsafsigelse og i forbindelse med spørgsmålet om sanktionsfastsættelse.

Forfatteren anfører afsluttende nogle overvejelser omkring hensigtsmæssigheden af et retssystem, der åbner mulighed for en advokatindsats som beskrevet i bogen, og kommer herved ind på spørgsmålet om øget brug fra myndighedernes side af skridt til at foretage bevissikring. Han ser forsvarernes vidtgående muligheder for at få indflydelse på selve det grundlag, som anklagemyndigheden skal tage stilling til i forbindelse med beslutningen om at rejse tiltale eller undlade dette, deri, at myndighedernes adgang til informationer i almindelighed består i at afhøre vidner og kræve indlevering af beviser, normalt i form af dokumenter. Herved opstår muligheder for at filtrere det materiale, der kommer til myndighedernes kundskab, og eventuelt ligefrem bortskaffe bevismidler. Forfatteren rejser det spørgsmål, om der ikke i højere grad burde være adgang til at anvende ransagning, beslaglæggelse og andre overraskelsesmidler med henblik på bevissikring. Overvejelserne herom er særdeles vanskelige og rejser grundlæggende principielle spørgsmål. I Danmark er der i modsætning til USA normalt let adgang for anklagemyndigheden til at opnå ransagnings-, beslaglæggelses- og fængslingskendelser hos domstolene. Netop hvad angår anvendelsen af sådanne foreløbige retsmidler er bogen af interesse ved at påpege væsensforskelle imellem den ordinære og den økonomiske kriminalitet, som får stor betydning i forbindelse med disse overvejelser. Som det fremgår, har forfatteren som det væsentligste fremhævet som kendetegn ved den økonomiske kriminalitet, at tiltalen er det alvorligste skridt for den anklagede (s. 9), at hovedproblemet i disse sager normalt er selve skyldsspørgsmålet contra udpegning af den skyldige (s. 190), og at de pågældende i almindelighed er socialt veletablerede og derfor lider betydelig skade allerede, når det bliver offentligt kendt, at de er i søgelyset (s. 204).

Fremhævelsen heraf kunne nok give anledning til betydelige overvejelser på den hjemlige

arena. Den amerikanske kriminalproces og spillet mellem myndigheder og forsvarer, som det beskrives i den foreliggende fremstilling, indeholder momenter, som utvivlsomt vil virke uacceptable og på visse punkter ligefrem anstødelige for de fleste nordiske jurister, men det er min opfattelse, at hele systemet er bygget op på en grundlæggende holdning, som er af afgørende værdi for et retssystem, nemlig en skepsis over for myndighedernes fremfærd og den indstilling, at myndighedernes magtapparat er så stort, at der bør gives et så frit råderum som overhovedet muligt for forsvarerne for at afbøde denne ulighed. De skandinaviske retssystemer bygger på det modsatte udgangspunkt, og det er undergravende for forsvarerhvervet, at systemet forventer og i sine regler indretter sig på, at han har tillid til, at det offentlige, herunder anklagemyndigheden, kun søger den »objektive retfærdighed«, og at målet ikke ganske enkelt er domfældelse. På denne baggrund kan bogens anvisninger på, hvorledes det kan lykkes en forsvarer at få skyldige til at gå fri være en sund opvågnen for forsvarsadvokaterne i de nordiske lande. For den forsvarsadvokat, hvis virke ikke bygger på autoritetstro, vil bogen være nyttig læsning, og med denne bemærkning anbefales den enhver, der ønsker at opdyrke dette felt.

Jesper Berning

Advokat, dr. jur., København

Per Ole Johansen: Brennevinskrigen. En krønike om forbudstidens Norge. Gyldendal Norsk Forlag, Oslo 1985.

Den svenska supen. En historia om brännvin, Bratt och byråkrati. Under redaktion av Kettill Bruun och Per Frånberg. Bokförlaget Prisma, Stockholm 1985.

For nogen tid siden blev jeg anmodet om at anmelde de to ovennævnte bøger. De har ligget på mit bord længe. For længe, må jeg erkende, specielt efter at jeg har fået dem læst.

Begge bøger handler om alkohol, det besværlige stads. Besværligt var det i hvert fald for statsmagterne i de samfund og de tidsperioder, de to bøger beskriver. Det var svært for myndighederne at blive enige med sig selv og hinanden om, hvordan man skulle styre folkets alkoholvaner. Og end sværere var det at styre folket.

Per Ole Johansen er kriminolog og har i sin professionelle karriere selvfølgelig læst og skrevet faglitteratur. Men, som han afslører i forordet, han har nu fået lyst til for en gangs skyld at skrive på en anden måde. *Brennevinskrigen* er derfor »ikke en fagbok, snarere en reportasje – i grenselandet mellem kriminal- og kulturjournalistikk«. Og denne formidlingsform skal Per Ole Johansen ikke have utak for. Andre kriminologer og andet godtfolk fra det akademiske bjerg burde kunne hente inspiration her.

Brennevinskrigen handler om det norske delvise alkoholforbud i årene 1917-1927. At det ikke er overdrevet at tale om krig fremgår af beskrivelserne af, hvordan toldvæsenet, politiet og smuglerne bevæbnede sig, hvordan flåden blev sat ind mod smuglerfartøjer, og hvordan menneskeliv gik tabt. Men inden disse voldsomme konfrontationer var krigen blevet udkæmpet med andre våben såsom social ulydighed.

På grund af forsyningsituationen under første verdenskrig fik myndighederne i 1914 fuld magt til at indstille eller begrænse produktion og salg af alkohol. Dette medførte strenge regleringer, og fra slutningen af 1916 blev spiritus, brændevin og hedvin forbudt. Forbudet for hedvin ophævedes i 1923 (af hensyn til Norges udenrigshandel med Frankrig, Spanien og Portugal!), mens spiritusforbudet først blev ophævet efter folkeafstemning og med virkning fra maj 1927.

Så længe første verdenskrig varede, var der ro om alkoholspørgsmålet. Men både før og særligt efter krigen var adgangen til alkohol et omstridt emne. Også selv om en rådgivende folkeafstemning i 1919 gav flertal for et fortsat hedvins- og brændevinsforbud. Nu begyndte for alvor brændevinskrigen. Mange var de nordmænd, som *ville* have deres brændevin – forbud eller ej – og som var parate til at begå ulovligheder for at få den. Og mange var de, som slog mønt på tørsten.

Per Ole Johansen beskriver, hvordan den ene måde at skaffe sig brændevin på afløste den anden. »Doktorbrændevin« blev et begreb. Læger havde adgang til at udskrive recept på spiritus i medicinsk øjemed. Og det blev en stadigt almindeligere medicin under forbudstiden. Nogle læger specialiserede sig i brændevinsrecepter. På en top-10-liste for Kristiania for året 1923 gik førstepladsen til den brændevinsdoktor, som havde udskrevet 48.000 sådanne recepter. Indtjeningen for lægen: 150.000 kr.

Var menneskedoktoren ikke villig nok med receptblokken, var der muligvis hjælp at hente hos dyrlægen, for også han kunne skrive recepter på brændevin til behandling af syge dyr. »Lykkelig var den mand, som ejede en syg hest,« sagde man. Men der var vist ingen grund til at frygte for en fortrukken dyrebestand. I hvert fald indregnede Statistisk sentralbyrå ifølge Per Ole Johansen nøjertnt dyrlægerecepterne i oversigten over det menneskelige forbrug. Og at det ikke var småportioner, det drejede sig om, fremgår af, at der i 1920 skulle være udskrevet 16.400 liter ren sprit til dyrene i Bergen.

En del af disse recepter fandt vejen til det sorte receptmarked, hvor der var penge at tjene på videresalg – og endnu flere ved at sælge forfalskede recepter, for så sparede man de 3 kr. til lægen.

Men ved en lovændring i 1923, som krævede strengere regler for lægeundersøgelse og udskrivning af recepter, blev kæppen nu sat i hjulet. Mens der fra marts 1923 til februar 1924 solgtes 1,6 millioner liter brændevin og sprit på lægerecept, var solget det følgende år kun 160.000 liter.

Kom nordmændene nu til tørste? Nej, ingenlunde. Der var andre måder at skaffe sig sprit på. Forbruget af teknisk sprit og andre surrogater (f.eks. hårvand) var anseligt. Det siges, at i 1918 blev der i en bygd rekvireret mere sprit til polering af mahogni end på et år til hele landet inden forbudstiden. Men da kontrollen blev strengere stagnerede surrogatdrikningen. Til gengæld kastede folk sig så meget desto mere over hjemmebrændt og smuglersprit.

Hjemmebrændingen var ifølge Per Ole Johansen begyndt med forbudets ikrafttræden, men det fik ekstra fart på fra midten af 20'erne. Og smugling af sprit særligt via søvejen fik sin opblomstring i begyndelsen af 20'erne, selv om der også var smuglet anselige mængder i årene inden.

Myndighedernes kamp mod disse forhold var intens. Men den »folkelige« modstand var sejg. Lensmænd, forbudspoliti osv. skulle tilse, at der ikke foregik hjemmebrænding og andre ulovligheder. Men disse kontrollanter blev ofte modarbejdet af lokalbefolkningen som helhed; endog blev de statslige rusdriksbetjente ofte mødt med en kold skulder af det lokale politi.

Per Ole Johansen skriver, at »når politi og told først *hadde* å ta seg av hjemmebrænding og smugling (...), så fulgte kravet om strengere straffer nærmest som en naturlov«. Og disse love kom. Som eksempler kan nævnes, at i 1922 blev retten til at appellere til lagmannsretten frataget »forbudsforbrydere«; varetægtsfængsling blev benyttet i stigende grad; og fra 1925 blev der hjemlet mulighed for at dømme smuglere og hjemmebrændere efter løsgængerloven.

Hvad kom der ellers ud af forbudet? Under overskriften Forbudets saldo skriver Per Ole Johansen, at forbudet før og efter afslutningen af første verdenskrig i flere henseender er to forskellige faser. Under verdenskrigen synes det at have haft gavnlige virkninger på ædrueligheden. Men efter 1918 begyndte det alkoholpolitiske billede at ændre sig, idet drukkenskabsforseelserne igen voksede i antal, og der blev igen drukket mere af den legale og illegale alkohol. Det kan ikke påvises, skriver forfatteren, at forbudet *totalt set* havde nogen videre forebyggende virkning efter at verdenskrigen var slut; og han skriver videre, at »det er et tankekors ved forbudet, at det havde størst forebyggende virkning og først og fremst ble respektert så længe tiderne var ekstraordinære. Da måtte og kunne man leve med forsakelserne; men altså ikke i det lange løb«. Det ses med andre ord som altagørende, om et forbud støttes og efterleves af det store flertal. Og dette var altså ikke tilfældet efter at de ekstraordinære tiders forsagelser og entusiasme sluttede.

Med hensyn til det generelle kriminalitetsbillede peger den tilgængelige statistik på, at der i hele forbudstiden set under ét ikke skete nogen drastiske ændringer. Og forfatteren stiller derfor to hypoteser til læserens rådighed: »Kriminalitetsudviklingen påvirktes af langt flere forhold enn tilgangen på alkohol, og/eller (...) tilgangen på alkohol var så stor efter 1919 at man ikke kunne forvente nogen nedgang i den traditionelle kriminalitet«.

Til gengæld havde Norge naturligvis i disse år en bølge af forbudsspecifikke lovbrud som f.eks. receptmisbrug, brændevinsdoktorernes praksis, forfalskning, sortbørs, hjemmebrænding, smugling.

Nogle af disse lovbrud oplevede man også i kraftig vækst i Sverige, som det fremgår af *Den svenska supen*. Bogen, som har syv forfattere, beskæftiger sig med svensk alkoholpolitik og primært med den tid, hvor det svenske restriktionssystem blev opbygget, og det vil sige tiden umiddelbart inden, under og efter første verdenskrig.

Jeg vil her forbigå de fleste kapitler, selv om de hver især havde fortjent en omtale. Lad mig nøjes med at sige, at for den, der vil kende de historiske rødder til den nuværende svenske alkoholpolitik, er bogen et *must*.

Et af kapitlerne, skrevet af Jill Björ, beskæftiger sig under overskriften »Den illegala urdryckshanteringen« med hjemmebrænding, smugling, sortbørs, spritrecepter m.v.

Spørgsmålet om totalt alkoholforbud havde i nogle år stået på den politiske dagsorden, men bortset fra en kort periode i 1917 blev et forbud aldrig indført i Sverige. I stedet udvikledes et restriktionssystem, hvis ideolog må siges at være lægen Ivan Bratt, og hvis hovedhjørnesten var eliminering af privatøkonomiske interesser i handelen med alkohol samt individuel forbrugskontrol. Til det sidstnævnte indførtes kommunale nykterhetsnämnd, som skulle indgå i det forebyggende og (tvangs)behandlende arbejde, samt *motboken*. Motboken var en slags rationeringshæfte, hvorefter hver enkelt person fik ret til at købe et vist, nærmere angivet kvantum alkohol pr. måned. Rationerne var ikke lige store for alle. I et cirkulære hed det, at man ved fastsættelsen af hver enkelts tildeling skulle tage hensyn til køn, alder, egen husholdning eller ej, økonomi, manglende skattebetaling, anmærkninger i ædruelighedsmæssig henseende samt flere andre forhold. Efter ansøgning kunne man så få motbok med en indkøbsmulighed, der svarede til ens personlige »behov«. Det behøver næsten ikke siges, at de forfordelte i stort antal klagede til rette vedkommende for at få rationen sat op.

Og tilsyneladende var de kvantitative begrænsninger på den enkeltes muligheder for køb af alkohol fortærende for snævre. For også for Sveriges vedkommende finder vi en beskrivelse,

som vi kan nikke genkendende til fra Norge. Jill Björ skriver: »En omfattende ulovlig hantering, framför allt i form av lönnbränning och renaturering ägde rum under kristiden. Överlåtelser av motböcker och motbokssprit var också vanliga. Det klagas även över olika former av motboksförfalskning«. Og også Sverige havde sine brændevinsdoktorer. En læge i Borås havde således en omfattende spritreceptudskrivning i midten af 20'erne. Under en 10 måneders periode skal han have udskrevet et kvantum svarende til 40.000 liter brændevin.

Der tales ikke i *Den svenska supen* om brændevinskrig, men det fremgår tydeligt, at myndighederne strammede lovgivning og praksis i et støt tempo. Jill Björs kapitel indeholder omtale af én lang række forordninger, cirkulærer og love, som skulle gøre det svært for svenskerne at få fat i illegal alkohol. Og for yderligere at slå vagt om restriktionssystemet skærpedes også strafudmålingerne for overtrædelse af rusdryckslagstiftningen, for smugling, for videresalg af motbokssprit osv. Og det strafbare område udvidedes.

I 1955 afskaffedes motbokssystemet. Hvad betød det umiddelbart for den illegale alkoholhåndtering? Sådant som det afspejles i statistikken, kan man sige, at der i de første par år efter afskaffelsen var et kraftigt fald i overtrædelse af alkohollovgivningen, men – når bortses fra domfældelser for hjemmebrænding, som holdt sig på et lavt niveau – derefter igen en markant stigning. Jill Björ forklarer dette med, at motbokssystemets afskaffelse jo ikke betød, at man samtidig afstod fra en på andre måder restriktiv alkoholpolitik, ligesom hun henviser til kraftige prisforhøjelser på alkohol i 1956 og 1957.

Afslutningsvis refererer hun til den statslige alkoholpolitiske udredning fra begyndelsen af 1980'erne, ifølge hvilken hjemmebrænding anses at have øget i de seneste årtier, og toldvæsenets beslaglæggelser af smuglersprit er mangedoblet i forhold til tiden under motbokssystemet. Og udredningen foreslår til imødegåelse af denne illegale alkoholhåndtering opinionspåvirkning og skærpede straffe.

Som læser af disse to historier om vægtige epoker i henholdsvis norsk og svensk alkoholpolitik kan man spørge, hvad godt der kom ud af dem – udover tilsyneladende et kulturelt-historisk fundament for hjemmebrænding og anden illegal alkoholhåndtering og en optrapning af den formelle kontrol.

Thorkil Thorsen

Kriminalistisk Institut, København

Hans Göppinger: Life Style and Criminality. Basic Research and Its Application: Criminological Diagnosis and Prognosis. Springer-Verlag, Berlin 1987. 303 s. 148 DM.

Denne bog er en oversættelse af to tyske udgivelser: »Der Täter in seinen sozialen Bezügen« (Göppinger 1983) og »Angewandte Kriminologie« (Göppinger 1985) (sidstnævnte indgår dog ikke i sin helhed i den engelske oversættelse).

Bogen er baseret på Tübingen Comparative Study of Young Offenders, som er en yderst omfattende og detaljeret retrospektiv undersøgelse af to persongrupper: O(ffender)-gruppen bestående af 200 mænd i alderen 20-30 år, som er idømt mindst 6 måneders fængsel, og G(eneral population)-gruppen bestående af 200 mænd i samme aldersklasse, men uden aktuelle konflikter med retssystemet. For disse persongrupper har man undersøgt, kortlagt og registreret alt, hvad man overhovedet kan tænke sig m.h.t. opvækstforhold, skolegang, uddannelse, familie,

fritidsanvendelse, somatiske, psykiatriske og psykologiske forhold samt skjult og registreret kriminalitet.

Den enorme mængde af variabler, der hermed fremkommer, underkastes i første omgang en simpel statistisk analyse m.h.t. variabernes evne til at differentiere mellem O- og G-gruppen. Disse analyser peger bl.a. på, at der i særlig grad kan observeres store forskelle i O- og G-gruppens arbejdsmæssige og sociale liv i tiden umiddelbart inden undersøgelsestidspunktet. Der kan derimod ikke påvises systematiske biologiske eller psykologiske forskelle mellem de to grupper. En nærmere undersøgelse af O-gruppens kriminalitetsmønster viser mange interessante resultater, bl.a. om sammenhæng mellem mængden og variation i kriminelle handlinger samt om kriminalitetens tilfældige karakter.

Denne statistiske analyse efterfølges af andre, hvor undersøgelsesdataene underkastes forskellige ikke-statistiske metoder:

1) Ud fra undersøgelsesresultaterne opstilles der idealtyper m.h.t. O- og G-adfærd, dvs. at der tegnes en profil af den ekstreme »kriminelle type« og af den ekstreme »normale type«.

2) Undersøgelsesmaterialet underkastes en »kondenserende« analyse, hvorigennem særlige karakteristiske holdninger og adfærdsmønstre fremtræder. Ud fra dette opstilles en kriminalitetsfremmede og en kriminalitetsresistent konstellation, der omfatter personens forhold til arbejde og familie, økonomisk planlægning og planlægning for fremtiden, fritidsanvendelse og aspirationer. Der understreges, at disse to (i øvrigt meget interessante) konstellationer ikke kan operationaliseres, men alene anvendes i analyse af enkeltsager. Konstellationerne viser sig at differentiere meget fint mellem O- og G-gruppen.

3) Med henblik på yderligere at undersøge, hvad der forårsager kriminalitet, laves longitudinelle analyser, idet man her ser kriminalitet som et resultat af et bestemt levned- og hændelsesforløb, og ikke bare som resultat af at bestemte forhold måtte have forekommet på et tidspunkt i personens liv. Denne analyse foretages dels ved at forme tvillingepar mellem O'er og G'er ud fra bestemte variabler og dels ved kortlægge forskellige typer levnedsløb, hvoraf nogle kan ses som logisk at lægge op til kriminalitet.

Endnu flere analyser findes i Göppingers meget informationsmættede bog. Generelt vil jeg sige, at jeg ikke finder mange overraskende resultater i bogen, forstået på den måde, at de modsiges min viden og erfaringer på det kriminologiske område. Men til gengæld finder jeg mange nyttige resultater, der underbygger forskellige kriminologiske forhold. Derfor er jeg glad for at have læst bogen. Man får også et klart indtryk af hæderlighed og dygtighed i analyse og metodebrug: her er selve eksemplet på tysk grundighed!

Alle de mange resultater anvender Göppinger til at udforme et særligt kriminologisk diagnose- og prognoseinstrument. Det er her, den anvendte kriminologi kommer ind i billedet. Göppingers instrument skal dog ikke anvendes til simple statistiske prognoseberegninger, foretaget på baggrund af få, udvalgte variabler. Hans instrument er alene beregnet til analyse af individuelle sager, idet man sindigt og grundigt kortlægger personens liv og derefter analyser det ud fra de retningslinier, ovennævnte undersøgelser har anvist.

Göppingers diagnose- og prognoseinstrument virker på alle måder fornuftigt. Fra et skandinaviske perspektiv må man blot spørge sig, hvad man egentlig skal anvende det til? Hvad hjælper det, at man derigennem kan påvise, at en sigtet vil være bedst tjent med at undgå fængselsstraf og i stedet fortsætte i sit uddannelsesforløb – når nu den strafferetlige praksis siger noget andet? Eller hvad hjælper det, at man dermed kan vise, at personens akutte arbejdsløshedssituation er skyld i kriminaliteten – når der nu ikke findes noget arbejde at få?

På tross af disse forhindringer er det alligevel værdt at overveje, om et sådant kriminologisk arbeidsinstrument kunne have en værdi i Skandinavi. Man må i hvert fald formode, at personundersøgere og forsorgsmedarbejdere inden for kriminalforsorgen vil kunne have umådelig stor glæde af heraf. Det vil kunne give dem en egentlig kriminologisk arbeidsmetode, som de mig bekendt ikke har i dag. Og selv om resultatene af en kriminologisk diagnosticering måske ikke medfører en adækvat »behandling« fra retssystemets side, så har man dog hermed et mere sikkert grundlag for at kunne pege på, *hvad* der skal til for at løse kriminalitetsproblemerne. Siger man *det* højt nok og ofte nok, kan det jo blive vanskeligere at blive ved med at sidde overhørigt.

Britta Kyvsgaard

Kriminalistisk Institut, København

Pieter Bakker Schut (utg.): das info, briefe von gefangenen aus der raf aus der diskussion 1973-1977, Neuer Malik Verlag, Hamburg 1987.

Denne er en samling av brever som de arresterte medlemmer av »Rote Armee Fraktion/RAF« (Baader-Meinhof gruppen) skrev til hverandre og til sine forsvarere i årene 1973-77. Noen av brevene ble beslaglagt under celleundersøkelser og førte bl.a. til anklager mot forsvarere for å ha medvirket til å organisere dette kommunikasjonssystem (kalt »info«) for fangene.

Brevsamlingen ble gitt ut i bokform av den hollandske jurist Pieter Bakker Schut som bilag til hans doktoravhandling om prosessen mot RAF-medlemmene.¹⁾

Jeg må innrømme at jeg ikke har fått meget ut av lesingen. Meningsinnholdet er til dels utilgjengelig på grunn av den spesielle sjargong som gruppens medlemmer hadde lagt seg til. Og meget av innholdet virker forvirret. Et formål med brevvekslingen ser imidlertid ut til å ha vært å planlegge forsvarer og aksjoner i fengslet, bl.a. sultestreik. Men først og fremst hadde vel skrivingen den funksjon å holde motet oppe, og ideologien vedlike, under fangenskapet. Utsegn om at de tilhørte en revolusjonær armé i krig, går ofte igjen.

Mer oppsiktsvekkende enn bokens innhold er det faktum at påtalemyndigheten aksjonerte for å få den forbudt, og at kravet om beslag av alle eksemplarer ble tatt til følge 18. august 1987 av forhørsdommeren (der Ermittlungsrichter) ved Bundesgerichtshof i Karlsruhe. Beslaget ble også gjennomført, men 30. oktober 1987 ble det opphevet av Schleswig-Holsteins Oberlandgericht.

Som hjemmel for beslaget ble påberopt StGB § 74 d om inndragning av skrifter med straffbart innhold, sammenholdt med StGB § 129 a. Den sist nevnte bestemmelsen som har til formål å forebygge terrorisme, kom inn i loven av 1976. Den setter straff for å danne, eller forsøke å danne, forbund som tar sikte på å gjennomføre visse grove forbrytelser som er regnet opp (drap og frihetsberøvelse m.v.) og for å verve tilhengere eller yde støtte til slike forbund.

Den nevnte § 129 a er gitt en vid tolking av den tyske høyesterett, slik at ikke bare verving av medlemmer, men også verving av sympatisører, rammes. Det var dette forhørsdommeren bygget på. Han mente at brevene var egnet til å skape sympati for RAF som han antok fortsatt eksisterte, og at utgivelsen derfor var straffbar. På meg virker det helt uforståelig at lesing av brevene kan ha noen slik virkning. Og det mente da heller ikke den rett som opphevet beslaget at de hadde. Den la dessuten avgjørende vekt på at hensikten med utgivelsen ikke var å drive propaganda for RAF, men å legge frem dokumentasjon i tilknytning til avhandlingen.

Selv om altså aksjonen mot boken i siste omgang ikke førte frem, er den likevel et skremmende eksempel på hvor vidtgående begrensninger av trykkefriheten enkelte tyske myndigheter går inn for.

Torstein Eckhoff

Universitetet i Oslo

1) Pieter Bakker Schut: *Stammheim, der Prozess gegen die Rote Armee Fraktion*, Neuer Malik Verlag 1986.

The Police Powers, Procedures and Proprieties, redigert af *John Benyon og Colin Bourn* – Pergamon Pres 1986 ISBN 0-08-03262297-8 (Hardcover) 334 s \$17.50.

John Benyon og Colin Bourn har i denne bog samlet 20 foredrag fra en konferanse i 1985 i Leicester over temaet: Etter loven – iværksættelsen af the Police and Criminal Evidence Act.

Labourregeringen nedsatte i 1977 en kommission, som skulle undersøge politiets beføjelser og pligt til at efterforske forbrydelser og sigtedes og tiltaltes rettigheder og pligter. Baggrunden var dels et ønske om at styrke politiets muligheder for at bekæmpe den stigende kriminalitet og dels en udbredt bekymring over den måde, politiet hævdedes at have behandlet bestemte typer mistænkte på. Betænkningen fra denne kommission – Philipskommissionen efter formanden Sir Cyril Philips, som også præsiderede ved Leicester konferansen, dannede grundlag for de to love: The Police and Criminal Evidence Act fra 1984 og The Prosecution of Offences Act fra 1985. Blandt bidragyderne er bl.a. politikere, advokater, politichefer og universitetslærere. Bogen afspejler tydeligt divergenserne i opfattelsen af, om lovene har fundet det rette balancepunkt mellem hensynet til politiets effektivitet og hensynet til individet.

Indlæggene i 1. hovedafsnit angår beføjelsen til at standse og undersøge (stop and search) samt anholdelsesbeføjelsen. Loven giver nu under visse betingelser politiet hjemmel til stop and search, – en beføjelse, hvis overdrevne anvendelse hævdes at have startet optøjerne i 1981 i Brixton. Nogle er bekymrede over lovfæstelsen af denne praksis, andre finder det nyttigt, at beføjelsens anvendelse nu er knyttet til en række betingelser.

Det 2. hovedafsnit vedrører behandlingen af sigtede på politistationen herunder reglerne om fremstilling i retten. Flere berører spørgsmålet, om man kan regne med, at politiet nu vil følge de nye regler. Kontrollen kunne udføres af retten gennem rejsning af straffesag eller civilsag i anledning af brud på reglerne eller ved at udelukke førelse af bevis tilvejebragt i strid med reglerne. En anden mulighed var anvendelse af politiets disciplinærregler. Det er navnlig denne vej, loven er gået. Der er i denne sammenhæng sket en styrkelse af de politiafhængige elementer i klageproceduren gennem oprettelse af en ny Police Complaints Authority. Denne myndigheds område er navnlig klager over adfærd, som påstås at have ført til død eller alvorlig legems-skade.

Det 3. hovedafsnit behandler anklagemyndighedens organisation. Efter The Prosecution of Offences Act 1985 er anklagemyndigheden blevet skilt fra efterforskningen og overført til en ny Crown Prosecution Service. The Criminal Bar Association er tilfreds med, at anklagemyndigheden nu er uafhængig af politiet, men er ikke glad for den stærkt centraliserede »monolitiske organisation«, som er blevet resultatet. The Police Superintendents Association of England and Wales har svært ved at se holdbarheden i de argumenter, der er fremført for indførelsen af ordningen: Uafhængighed af politiet, ensartethed i afgørelserne om tiltalerejsning samt besparelse af ressourcer.

Bogen er – som lord Scarman siger i forordet – tankevækkende, stimulerende og udfordrende.

Arne Baun

Politimester, Århus

Henning Jakhelln og Øyvind Vidnes (red.): Norsk Arbeidsrettslig Domssamling, Tano, Oslo 1988. Bd I: Registre 1981-85, 317 s. Bd II: Dommer 1981-83, 886 s. Bd III: Dommer 1984-85, 844 s.

Siden 1980 er der i Norge truffet mange arbejdsretlige afgørelser af underrettene og lagmannsrettene.

Norsk Arbeidsrettslig Domssamling (bind 2 og 3) indeholder 532 afgørelser fra årene 1981-1983 og 1984-1985, primært om den norske arbejdsmiljølov.

For så vidt angår straffesager, omfatter samlingen kun afgørelser af Høyesterett. Der er 17 sådanne afgørelser. Samlingen omfatter ikke afgørelser truffet af Arbeidsretten.

Ruth Nielsen

Handelshøjskolen i København

Jan Ahlberg & Johannes Knutsson: Varför varierer upplklaringsprocenten? Brå forskning 1987:1, Allmänna Förlaget, ISBN 91-38-09677-3, 122 s.

Hvad er baggrunden for, at alle politikredse ikke har den samme andel af opklarede sager blandt deres anmeldte forbrydelser? Ahlberg og Knutsson har på opfordring fra den svenske rigspolitistyreelse foretaget en undersøgelse af, hvordan forskellige faktorer indvirker på opklaringsprocenten. Ud fra tidligere erfaringer har 4 faktorer betydning for, hvorfor andelen af opklarede sager varierer: »Selvopklaring«, »serieopklaring«, såkaldt »A 2-opklaring« (fx gerningsmanden mindreårig eller det anmeldte er ikke kriminelt) og »ungdomskontakt«.

For en række forbrydelseskategorier er det undersøgt, hvordan de 4 faktorer forklarer en forskellig opklaringsprocent i forskellige politikredse. For nogle forbrydelseskategorier kan forskel i ungdomskontakt fx ikke forklare variationen, mens denne faktor for andre kategoriers vedkommende har stor betydning. Fordelingen af forbrydelseskategorier (crime-mix) i kredsene er den væsentligste forklaring på en varieret opklaringsprocent. Hertil kommer, at de 4 undersøgte faktorer spiller en forskellig rolle i de enkelte politikredse. Endelig bidrager forskelle i demografiske faktorer og politiets ressourcer til forklaringen på, hvorfor opklaringsprocenten varierer fra politikreds til politikreds.

En meget læseværdig undersøgelse for alle, der interesserer sig for politiets succes med at opklare kriminalitet.

Signe Justesen

Direktoratet for Udlændinge, København

Susan Estrich: Real Rape - how the legal system victimizes women who say no. Harvard University Press/Cambridge, Massachusetts and London, England, 1987, ISBN 0-674-74943-X. Forfatteren, der er amerikansk jura-professor, tager udgangspunkt i sin egen historie som offer for en uopklaret overfaldsvoldtægt i 1974 og hendes oplevelse af systemet i den forbindelse.

Hendes ærinde med bogen er imidlertid hos jurister og andre at opnå en generel anerkendelse af, at også simpel voldtægt er rigtig voldtægt. Simpel voldtægt defineres som voldtægt begået af en ubevæbnet gerningsmand mod en kvinde, han (i større eller mindre omfang) kender i forvejen, og er i praksis stort set de tilfælde, der i Danmark er blevet rubriceret som »uagtsom voldtægt«.

Bogens mange eksempler på (hovedsagelig amerikanske) voldtægtssager gennem tiderne giver stof til eftertanke, selv om de naturligvis kortfattede referater efterlader en del relevante spørgsmål ubesvaret.

Forfatteren har muligvis ret i, at reformlovgivningen i USA ikke har fordømt simpel voldtægt tilstrækkeligt tydeligt til at sikre, at færre sådanne handlinger bliver begået. Hendes bog vil sikkert blive et af de mange bidrag, der er nødvendige for den almindelige holdningsændring, der forhåbentlig vil føre til dette resultat.

Marie-Louise Andreasen

Sø- og Handelsretten, København